

PIETRE CARE TAC

Dacă inscripția în piatră indicând anul 1395 pentru ctitorirea Bisericii Armenești ar fi fost încastrată în zid, atestarea lașului cobora cu 12 ani și nu s-ar mai fi sărbătorit, anul trecut, cele șase secole dimpreună cu Bacăul... Principalul reproș adus documentului în piatră este acela că-i „volant” – putea fi adus de la o altă biserică. Având același hram? În „Monografia orașului Iași” de Dan Bădărău (carte ce urmează luna viitoare să intre la tipar) sunt exprimate îndoiele cu privire la autenticitatea datării (pe care N.A. Bogdan, în „Istoria Iașului” o susține fără rezerve) din perspectiva utilizării/neutilizării calendarului gregorian/iulian, dar vârsta lăcașului n-o contestă nimeni. Dimpotrivă, Bădărău demonstrează că armenii au avut, la Iași, nu o biserică, ci două, iar înaintea celei refăcute azi a funcționat o alta, și mai veche. Cert este că data săpată în piatră, 1395, ar fi avut mai multă credibilitate dacă pisania n-ar fi fost „găsită într-o ocniță”, ci s-ar fi aflat încastrată în zidul bisericii. Se pare că a funcționat, și atunci, și mai târziu, ciudata obișnuință ieșeană de a muta pietrele-document din locul hărăzit de ctitori, ori de a le scoate din zid și abandona pur și simplu. Greu de crezut, dar, după ce a terminat restaurarea Bisericii Sf. Nicolae Domnesc, Lecomte de Nouy n-a mai considerat necesar să așeze la locul ei pisania ce arată că Ștefan cel Mare a început zidirea la 1 iunie 1491 și a săvârșit-o în august 1493. Arhitectul ar fi destinat-o unui viitor muzeu ce urma să funcționeze în Sala Gotică de la Trei Ierarhi. T.T. Burada o găsește, însă, în 1905, zăcând sub cerul liber, într-un morman de pietre cu inscripții vechi (una avea textul „*Institutul junimii moldovene, hărăzit 1831*”; unde-i acum?) și cere în scris primarului să fie reșezată la locul convenit. Primarul aprobă. Ceea ce nu înseamnă că se și produce reparațiunea. Drept pentru care Burada revine după doi ani, cu aceeași sesizare. Din nou, primarul (altul!) este de acord și din nou... nu se întâmplă nimic, așa că după alți 5 ani, în 1913, același T.T. Burada înaintează Primăriei aceeași cerere. Primarul (altul!) aprobă din nou, dar piatra va ajunge la locul ei abia în 1929 (!!), la cererea insistentă a lui Iorga. De 24 de ani a avut nevoie Primăria pentru a se restitui Bisericii Domnești certificatul de naștere, dar alte vechi inscripții ieșene au dispărut pur și simplu, după ce au fost scoase de la locul lor (chiar la Sf. Nicolae n-au mai fost găsite 4-5 pietre cu texte în greacă). Serviciul însărcinat cu re-clădirea Palatului Administrativ, condus de arh. Berindei, a scos și pus la păstrare marea placă veche cu stema Moldovei a lui Moruzi Vodă (1805), pentru ca, după câțiva ani, să i se constate dispariția... și atât. S-a mistuit inscripția de la ușa principală a Hanului Turcesc (1832), după cum a fost scoasă din zidul Casei Bașotă piatra votivă cu text în versuri, ce străjuia

cișmeaua. Va fi fost depusă la Muzeul etnografic din curtea mănăstirii Golia (?), dar în muzeele lumii se practică expunerea de copii, originalele rămânând să străjuiască și să autentifice vechile zidiri... Iașul s-a cadorsit, în schimb, cu o mulțime de plăci memoriale de-a dreptul suspecte, așezate de familii, fără (cred) vreo încuviințare oficială. Iată, în buricul târgului Iași, cineva a amplasat la vedere un text săpat în marmură spre amintirea doctorului cutare. L-am cunoscut, a fost un medic apreciat, dar dacă-i să presărăm orașul cu astfel de inscripții memoriale, n-ajunge toată marmura firmei Videanu! Vreme în care pietre cu adevărat prețioase pur și simplu dispar. În veacul XIX mai ființa, în Hală, Biserica Sf. Vineri. A fost demolată în 1878. În cimitirul din preajma bisericii și-a aflat loc de (iluzoriu) veci Bessarion Gabașvili, cel mai mare poet liric georgian. A murit de ciumă, la Iași, în 1791; avea rang diplomatic, fiind acreditat la curtea lui Potemkin. Lespedea lui funerară a fost depusă undeva, în curtea Bisericii Armenești. Apoi, a fost încastrată în Lapidarium-ul de lângă Palat. Numai că, atunci când s-a deschis esplanada Teatrului „Lucaefărul”, tocmai acea aripă a Lapidarium-ului a trebuit demolată. Se pare că lespedea a ajuns la Golia... Fiindcă, în anii '70, am tipărit, la „Junimea” a carte de versuri a poetului clasic gruzin, georgienii m-au declarat „persoană de contact”, rugându-mă să transmit Primăriei generoasa lor propunere de a oferi Iașului o statuie a lui Gabașvili, toate cheltuielile, inclusiv transportul revenind părții gruzine. Iașul ar urma să ofere doar amplasamentul și soclul, în care, dacă va fi cu putință, să se încorporeze piatra de mormânt. De s-o mai găsi! Sigur că ar însemna un gest de onoare acceptarea ofertei, precum și o remarcabilă îmbogățire a tezaurului de amintiri perpetuate prin monumentele Iașului. Închipuiți-vă că Eminescu ar fi murit la Tbilisi; n-ar fi întru totul legitimă cererea noastră privind amplasarea unui monument al poetului în Iveria? În capitala Georgiei s-a constituit o Fundație cu scopul amplasării statuii lui „Bessiki” la Iași, avându-l în frunte pe Vicepreședintele Universității Caucaziene din Tbilisi, dr. Shalva Machavariani. Ei bine, am trimis încă la mijlocul anului trecut Primăriei municipiului setul de documente conținând propunerea gruzină. N-am primit nici un răspuns. L-am retrimis acum două luni. Aceeași tăcere. Nu mă impacientez: la urma urmei, Burada a așteptat 24 de ani.

Iată textul de pe lespede, stabilit de regretatul muzeograf Liviu Rusu: „ÎN ACEST MORMÂNT ZACE PRINCIPELE VISARION ZAHAROVICI GABAȘVILLI, CARE A FOST TRIMIS AMBASADOR AL ȚARULUI DAVID PE LÂNGĂ PREA ÎNALTA CURTE ÎMPĂRĂTEASCĂ A RUSIEI ȘI A SFÂRȘIT AICI LA IAȘI LA 40 DE ANI 1791, IANUARIE 24. LA TRECĂTORI CER IERTARE.”